

*Wiel Friedrichs, oud-voorzitter FNV Limburg over de herstructurering en Sjeng Kremers.
Ellen Langenkamp, Maastricht, 2014*

De centrale gedachte achter het herstructureringsbeleid van Zuid-Limburg in de jaren zestig, zeventig en tachtig was; met de sluiting van de mijnen vallen 60 tot 75.000 arbeidsplaatsen weg. Die moeten opgevuld.

Hoe ontstond het contact tussen u, de herstructurering en oud-gouverneur Sjeng Kremers?

In 1975 was Wiel voorzitter van FNV Limburg. “Daarvóór was ik beroepskracht voor de jongerenbeweging van de vakbeweging; KWJ (Katholieke Werkende Jongeren in Nederland). Daar was ik een nationaal-financiële man voor. Hiervoor heb ik in SER-commissies gezeten en allerlei activiteiten ontplooid. In de jaren '60 heb ik één van de grootste jongerendemonstraties in Nederland geleid, de werkende jongerendemonstratie was toen tegen de werkgelegenheidsplannen van het zittende kabinet. Daar kwamen 10.000 demonstranten op af”. Friedrichs had de organisatorische eindverantwoordelijkheid over de demonstratie.

“In 1975 ontstond FNV Limburg uit het Nederlands Katholiek Vakverbond (NKV) en het Nederlands Verbond van Vakverenigingen (NVV) – de socialisten. Die socialistische beweging was behoorlijk militant, en de NKV was de behoudende groep, grotendeels gelieerd aan de Katholieke Volkspartij (KVP). En ineens werden die samengevoegd tot één organisatie. Dat kon niet. Dus was het mijn opdracht om ervoor te zorgen dat dat goed verliep. Ik had het voordeel dat ik katholiek was, maar ook socialist, als lid van de Partij voor de Arbeid”.

“Dat is één element in het ontstaan van het contact. Tweede was de sluiting van de mijnen. In 1975 ging de laatste mijn dicht, de Oranje Nassau - hiervoor waren de andere tien mijnen al gesloten. Dat was een jaar voordat Sjeng Kremers gouverneur van Limburg werd. En toen heb ik hier naar aanleiding van die sluitingen een grote manifestatie georganiseerd; een zaal voor honderd man afgehuurd waar driehonderd man op afkwam. Zo duidelijk leefde het hier. Daarna ben ik met grote demonstraties begonnen voor verbeterde werkgelegenheid in Limburg, met steeds een paar duizend man sterk. Toen werd Kremers gouverneur. En vanaf het begin heb ik de filosofie gehanteerd: als je iets wil bereiken in Den Haag, dan moet je een duidelijk regionaal beleid voeren en goed samenwerken met de politiek”, in dit geval Sjeng Kremers. Friedrichs' voorganger, Frans Dohmen, entte zijn beleid consequent op Europa en de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal. Wiel zelf is altijd overtuigd geweest dat je klein moet beginnen, via het nationaal-regionaal beleid, pas dan kun je echt iets bereiken.

Welke eisen domineerden het herstructureringsbeleid voor Limburg?

“Die lokale strategie leidde ertoe dat er eisenpakketten kwamen waarvan een belangrijke was: het aantrekken van nieuwe bedrijven. Er zijn destijds, schat ik, in Limburg zo'n honderd nieuwe buitenlandse bedrijven aangetrokken, voor dertig- à veertigduizend arbeidsplaatsen. Die cijfers worden tegenwoordig vaak weggepoetst in publicaties, de focus ligt nog steeds teveel op negativiteit. Want toen ik aangesteld werd, lag het Limburgse werkloosheidscijfer op 23 tot 24%. Tegenwoordig is dat nog 9%”.

Kremers en Friedrichs praten tegenwoordig nog steeds af en toe over de herstructurering. Laatst heeft Friedrichs nog met Kremers een forumdebat gevoerd als terugblik op het hele herstructureringsbeleid van de jaren '70.

Eén van uw speerpunten was de budgetverdeling tussen Limburg en de Randstad. Het was voor u een reden waarom de Open Univeriteit naar Heerlen, en de achtste geneeskundefaculteit naar Limburg moesten komen als herstructureringsonderdeel. Waarom vond u dat zo belangrijk?

“Er kwam een open universiteit; de verantwoordelijke minister hiervoor kwam uit de Randstad en wilde natuurlijk dat die universiteit ook naar de Randstad ging. In de Randstad woont achtendertig procent van de Nederlanders, terwijl zeventig procent van rijksoverheidsbanen hier te vinden zijn. Op die manier wordt Limburg bestolen, zo zie ik het. Ik heb dat ook vaak in publicaties gezegd. Een voorbeeld. Tweeënzeventig procent van het budget voor universiteiten en HBO-instellingen gaat naar de Randstad. Terwijl daar maar achtendertig procent woont. Er is geen land binnen Europa waar dat zo oneerlijk verdeeld is als in Nederland. Bovendien krijgt de gemiddelde inwoner van Amsterdam van het Rijk het driedubbele van wat de gemeente Maastricht per inwoner krijgt. Door druk uitoefenen en intens lobby'en. Dat vind ik oneerlijk”.

Hoe verliep de samenwerking tussen u en Sjeng Kremers en welk beleid streefde u samen na?

“Wij hadden altijd een gezamenlijke agenda. Belangrijk onderdeel van het beleid was de Open Universiteit naar Heerlen halen. Dat is gelukt, en het creëerde vijfhonderd extra arbeidsplaatsen”. Maar dat ging niet zonder slag of stoot. Er was een enorm gevecht over. “Alle steden in Nederland stelden zich kandidaat; Amsterdam, Rotterdam, Den Haag, Den Bosch noem maar op. In Limburg spraken Kremers en ik als vakbondsman en politicus in Den Haag af: wij stellen samen één Limburgse stad kandidaat. Om de universiteit naar Heerlen te loodsen gingen Kremers en ik samen discussiëren met de belangrijkste werkgeverstop; de Limburgse werkgevers, de vakbeweging en de overheden, de voorzitters van de politieke partijen en de fractievoorzitters van de Staten en alle Kamerleden. Met als doel: alle neuzen dezelfde kant op en één stad komt kandidaat stellen. Heerlen. Dat lukte. En we gingen samen unaniem druk uitoefenen om de Open Universiteit goed onderbouwd in Heerlen te krijgen. Als Maastrichtse politici dan vroegen om van stad te veranderen riep ik ze publiekelijk tot de orde. Dat deed Kremers ook”.

En ander een belangrijk beleidsonderdeel was het ontwikkelen van een vervroegde uittredingsregeling voor ex-mijnwerkers. “Met die enorme werkloosheid van vijftwintig procent in 1978 moest dat echt gebeuren. Toen hebben we een soort vervroegde pensioensregeling gemaakt waarin drie tot vierduizend oud-mijnwerkers zijn uitgetreden – míts er drieduizend jongeren binnenkwamen. Dat hebben we zo onderhandeld. Daar ben ik tien keer voor naar Den Haag afgereisd.

Derde project: de achtste medische faculteit naar Maastricht halen en uitbreiden tot Rijksuniversiteit Limburg (nu Universiteit Maastricht). Unanieme, goed onderbouwde eis was dat er specifieke studierichtingen werden toegevoegd. Toen hebben Kremers en ik veel om tafel gezeten met werkgevers, vakbonden en gemeentebesturen. Kremers was bijvoorbeeld in staat om verschillende burgemeesters tot de orde te roepen – iets dat nu veel te weinig gebeurt. Je moet één stevig beleid voeren vanuit één front. Dat deden we ook”. De historische werkloosheid van drieëntwintig procent moest koste wat kost omlaag, nieuwe bedrijven moesten blijven aantreden.

Welke strategie gebruikten u en Kremers samen om succes te verzekeren?

“Nou geef ik een voorbeeld. In die tijd zat er een grote gieterij in Tegelen, Globe. Een deel zat in Weert, andere in Heerlen. Samen waren die vestigingen goed voor twaalfhonderd arbeidsplaatsen. Aardenne, oud-minister van Economische Zaken, had besloten dat die gieterijen dicht moesten”.

Duizend man zou dan hun baan kwijtraken, maar het zou ten gunste zijn van een gieterij in de Achterhoek en één in Bergen op Zoom. “Om dat Tegelse bedrijf overeind te houden hadden Kremers en ik één gezamenlijke strategie. Kremers, gedeputeerde Werner Buck en ik gingen met een delegatie van de werkgeverstop en de Provincie Limburg met Aardenne onderhandelen. En toen hebben we hem dus zover gekregen dat ‘ie om ging. Wij zorgden voor extra publiciteit. Ik stond dan in de krant en stelde glasharde eisen. Kremers nam af en toe een beetje afstand van me, dat was van tevoren afgesproken. Ik zou stevige uitspraken doen en hij zou alle deuren openhouden. Zo deden we dat ook bij het investeringsproject rond de uitbreiding van het vliegveld in Beek. We hebben daarnaast een werkgelegenheidsprogramma voor de onderwijssector in Heerlen en Maastricht, samen goed voor vijftienhonderd arbeidsplaatsen. Onderhandelen deden we zo.

Kremers ging onderhandelen met de desbetreffende minister in Den Haag. Van tevoren was er een debat in de provinciale SER. Daar werd een agenda opgesteld naar aanleiding van gesprekken met werkgevers en werknemers. Die agenda hield dan in: een arbeidsplaatsenplan, een open universiteit en uitbreiding van de universiteit. Het waren aardig wat punten. Vervolgens organiseerde ik een demonstratie van honderd man voor het ministerie van Economische Zaken. Ik zorgde ervoor dat er camera’s bij waren. Dat was toen vrij uniek. En Kremers kon toen de buit binnenhalen. Snap je? Die zei: godverdomme als Friedrichs nog harder wordt, dan krijg je een demonstratie van een paarhonderd mensen aan de broek”.

“Er was ook een specifieke Commissie Perspectievennota samengesteld in de Tweede Kamer. Daar zaten Limburgse en landelijke kamerleden in. Die vulden elkaar aan. Samen analyseerden ze de stand van zaken en kwamen ze drie tot vier keer per jaar bij elkaar. Dan werd iéder project besproken, de actuele stand van zaken. En wij dienden daar telkens eisen in”. Friedrichs zette thuis ook koempelplaten op en ging nadenken. Zo kwam hij op het arbeidsplaatsenplan. “Dan schreef ik een ruwe schets die ik indiende bij de commissie. Dat leidde vervolgens weer tot een nieuw eisenpakket”.

De strategie werkte ook met andere politici. Voor de uitbreiding van het ziekenhuis Maastricht en de universiteit was een heel plan ontwikkeld. Het kostte aardig wat, Den Haag wilde er niet aan beginnen. Toen heeft Wiel Friedrichs met Thijs Wöltgens en René van der Linden een deal gemaakt. Dat hebben Wöltgens en Van der Linden uitgevoerd. Die nieuwbouw-uitbreiding kwam ter sprake vlak voor de Tweede Kamerverkiezingen. “Dat plan hadden Wöltgens en Van der Linden bede geaccepteerd en toen zei Thijs Wöltgens bij de fractievergadering van de PVDA, tijdens één van de eerste vergaderpunten: ‘luister, René van der Linden komt straks namens het CDA met dát plan [ziekenhuis & universiteit] van 300 miljoen en het CDA gaat dat publiek steunen. Als jullie willen afgaan als een gieter dan moet je nu mij laten vallen, want ik steun het ook. De overige leden riepen ‘ja dat moeten we doen! Die moeten we pakken’. En René vertelde exact hetzelfde verhaal in zijn fractie. Die zei: Thijs Wöltgens komt. Dus die logen allebei en hebben daarmee de indruk gewekt dat het verzonnen was door René die als eerste zou komen, of door Thijs. Maar exact op hetzelfde tijdstip op dinsdagmorgen hebben ze het verhaal zo gebracht. En toen zei iedereen: ja dat kunnen we niet maken! We gaan erachter staan. Nou, toen hadden we het project binnen en een meerderheid in de Kamer”. Op die manier zijn er een heel aantal grote projecten gerealiseerd.

Niet elk project zal geslaagd zijn. Welke voorbeelden zijn er van mislukte projecten?

“We wilden een draf- en renbaan laten aanleggen in Landgraaf. Daar hebben we miljoenen aan verkwanseld. Dat hadden we achteraf echt niet moeten doen. Maar aan de andere kant was de tijd uitstekend, want van de tien projecten lukten er acht wel.

Welke rol had het LIOF in de herstructurering?

Het LIOF (Limburgse ontwikkelings- en investeringsmaatschappij) kwam om de hoek kijken als een bedrijf in financiële problemen kwam. Dan ging ik met de vakbondmensen naar dat bedrijf en legden we uit dat ze een nieuw perspectief nodig hadden. Vanuit het LIOF kon zo’n bedrijf dan een lening of subsidie krijgen. Op die manier kon je dan een bedrijf overeind houden, mits er natuurlijk een perspectief was - een goed ondernemingsplan. Ze hebben tientallen van die bedrijven overeind kunnen houden”.

Hoeveel bedrijven hebt u naar Limburg gehaald?

“In Zuid-Limburg zijn alleen al zeventig buitenlandse bedrijven neergestreken, goed voor twintigduizend arbeidsplaatsen. Zo’n honderdvijftig nieuwe bedrijven zijn aangetrokken uit de rest van Nederland. Ik ben in Frankrijk en een keer in Duitsland geweest om een bedrijf hierheen te halen”.

Was de herstructurering van Limburg succesvol volgens u?

“Er zijn heel veel herstructureringen vergeleken met elkaar, maar de best geslaagde herstructurering van de mijnen binnen heel Europa is die van. Het gebeurde hier gecoördineerd. Ik leg even een relatie naar het noorden van het land. Het LIOF was er als instrument om bedrijven te stimuleren en we hadden grote stevige projecten. In het noorden had de vakbeweging met provinciale besturen en de Kamerleden publieke ruzies tot en met. Wij hadden ook meningsverschillen, Kremers en ik, maar die sprak ik onder vier ogen uit, niet publiekelijk. Publiekelijk joeg ik hem weleens op, tuurlijk, dan zette ik dingen op scherp. Hij heeft eens een keer gezegd: ‘werkloosheid onder mannen is aan het zakken, maar die onder vrouwen is aan het toenemen’. Zegt ‘ie: ‘wat moet ik met vrouwen? Want die werkten niet in de koel, daar zet ik me niet voor in’. Daarvoor heb ik hem op zijn sodemieter gegeven, en dan zei die later tegen mij: Wiel, je had gelijk.

Blijf collegiaal, dat is altijd mijn strategie geweest. Je mag een conflict hebben als vakbondsleider, maar je moet de menselijke relatie overeind houden. Dat lukt je niet altijd, maar toch, je moet het proberen”.

U bent lovend over Kremers. Er gaan ook stemmen op dat Kremers niet de sterke politicus was die hij graag wilde zijn.

“Laat ik het zo zeggen: sterke leiders die visie hebben roepen ook iets op. Die roepen conflicten op. En zo zijn er zijn altijd mensen die zich storen aan een persoon als Kremers. In de persoonlijke verhouding was hij uiterst dominant. Maar dat is *all in the game*. Als jij niet veel lef hebt kom je er niet. Je moet keihard kunnen zijn: ik geloof in dit project, anders gaat het niet door, punt. Je moest Kremers altijd overtuigen. En dan pas ging hij achter je staan. Dat hij door die aanpak ook irritaties heeft opgeroepen, dat hoort erbij. Wim Kok was minder hard en scherp, maar Lubbers was ook zo’n sterke leider. Lubbers heeft die silicosewet op de kaart gezet, nadat ik hem heb overtuigd met een aantal actievoerende mijnwerkers. Toen legden we hem uit: nu is hier een ereschuld, en daar moeten we wat aan doen. En daar heeft hij zich aan gehouden.

“Met Thijs Wöltgens, René van der Linden en ook de zwaar onder vuur liggende Jos Verhey; met alle drie heb ik ook altijd een prima relatie gehad. René was als kamerlid zeer behoudend. En dan zei ik tegen hem ‘René, je bent een rechtse klootzak’. Ja zei hij dan, ‘en jij bent een linkse drammer’. Dat konden we hebben van elkaar. Ik schreef mee met de moties die René van der Linden en Thijs Wöltgens in de Kamer indienden. Een oud-kamerlid zei me eens: ‘Wiel, kun jij niet mee komen discussiëren, jij kunt die minister beter onder handen nemen. Daarmee creëerden we allerlei nieuwe maatregelen. Een nieuw bedrijf hier, een arbeidstijdverkorting daar. We hebben ook een apart jeugdwerkloosheidsplan. Dus het zat k ihard en goed in elkaar, dat herstructureringsbeleid. Daarmee hebben we gezorgd dat er tienduizenden banen zijn gekomen en gebleven. En de vakbeweging moet ook weleens oppositie voeren, maar ze moest ook unanimiteit creëren. Als we niet als Limburg  en vuist hadden gemaakt, had Kremers dat nooit alleen voor elkaar gekregen. Als we hier verdeeld waren geweest hadden we het kunnen schudden. En dat was in het noorden wel het geval”.

Hoe pakte u het openbreken van de silicosewetgeving aan?

“Dat koppelde ik altijd aan verkiezingen. Publiekelijk zette ik zo silicose op scherp. De staatssecretaris moest bijbetalen voor de regeling, en dat was niet gewenst. Toen heeft een collega destijds tegen Jacques Wallage [toenmalig burgemeester van Grongingen, staatssecretaris Sociale Zaken] het moment aangegrepen. Wiel heeft met hem onderhandeld over de silicoseregeling en zei: “je hebt nu nog drie dagen. Je brengt het nu in de pers. Je staat in de opiniepeilingen hopeloos laag, in Limburg tien keer erger dan in de Randstad – het waren statenverkiezingen. Ik zeg: nu moet je toekennen. En ja, binnen twee dagen was het gebeurd. Groot, op de voorpagina. Wallage stak zijn nek uit, dwars tegen de rest in.

Welke structurele veranderingen heeft u vanuit de FNV gestimuleerd?

“Tweehonderd bedrijven, een universiteit, een open universiteit, een academisch ziekenhuis. Het ziekenhuis alleen al kostte een miljard. Daarvoor hebben we toenmalig minister Paaijs het mes op de keel gezet. Het werd een meerderheidsbesluit. De werkloosheid is nu zeven   acht procent, dat was voorheen vijftig procent. Dus er zijn minstens vijftig- tot honderdduizend nieuwe banen bij gekomen, of bestaande banen gebleven. Dus die herstructurering is naar mijn gevoel geslaagd. Dat die werkloosheid in Parkstad Limburg en de Oostelijke Mijnstreek nog altijd hoog is, dat hoeft mij niet uit te leggen. Dat is die enorme vergrijzing en ontvolking. Dat hier aanvullende maatregelen moeten komen dat is voor mij wel duidelijk. Dus het is nog lang niet genoeg, het is nog niet helemaal opgelost, die herstructurering”.

Met herstructurering zijn veel gebouwen, schachten en spoorwegennetten gesloopt. Had dat anders moeten gaan destijds?

“Ja, daar hadden we langer en beter over moeten nadenken. Ik vind dat heel moeilijk. Ga maar eens naar Belgisch-Limburg kijken. Daar zijn er een aantal overeind gebleven. Maar wat gebeurt er; die gebouwen staan daar te staan. Dus nieuwe functies invullen aan een gebouw is verrekte moeilijk. Bovendien: als zeventigduizend mensen de straat op vliegen, dan heb je als land een andere prioriteit”.